

ÜNİTE II

1. FABL

HAZIRLIK

Fabller kişileri hayvanlardan seçilen ve öğretici bir amaç taşıyan öykücüklerdir.

Başlangıçta fablin dilimizde masal, efsane, kıssa sözleriyle karşılanmış olduğunu yazıyor kaynaklar.

Siz de tanık olduğunuz bir olaydan yola çıkarak bir fabl yazar mısınız?

KRALIN SARAYI

Haşmetli arslan merak etmiş bir gün
Kimlerin kralıym ben, diye.
Fermanlar yollamış dört bir yana
Turalı muralı
“Milletim gelsin, demiş sarayıma,
Herkesi birden çağırıyorum,
Tam otuz gün açık oturum,

Ve kurultay kurulmadan önce
Bir şölen, milletimin gönlünce
Herkes yesin içsin eğlensin,
Kral nasıl olurmuş görsün.”

Fermanı okuyan şaşmış
Yollar dolup taşmış
Saraya gelince ne görsünler;
Bir mezbahaymış meğer
Saray dedikleri yer.
Girer girmez bir koku, bir koku...
En önde giren ayı, tıkamış burnunu

Sen misin sarayın kokusunu beğenmeyen?
Bir pençede boylamış öbür dünyayı,
Burnunu tıkayan ayı
Maymun hak vermiş krala,
Aklı sıra yaranacak budala;
“-Aman sultanım demiş pençenize sağlık.
Bu saray bu koku nasıl sevilmez?
Mis gibi kokuyor ortalık;
Güller sarmısak kalır bana sorarsanız,
Bu kokunun yanında!”
Arslan tüh demiş bu kadarına,

Bakmış hemen maymunun da icabına
 Bu arslan bir başka türlü arslan
 Neron, Kaligula falan soyundan.
 Tilki, tam bunu düşünürken kral sormuş:
 “-Sen söyle bakalım demiş
 Nasıl kokuyor bu saray?”
 Tilki özür dilemiş:
 “- Üzerinize afiyet nezleyim” demiş
 Allem kallem değiştirip konuyu,
 Güme getirmiş kokuyu,
 Saraylılar kulağınızda küpe olsun:
 Ne açık sözlü olun.
 Ne de dalkavuk maymunca
 Zaman zaman da kaytarın tilki gibi
 Bir şey sorulunca.

LA FONTAINE

Çeviren: Sabahattin Eyuboğlu

Yukarıda okuduğunuz Fabl'den çıkarılacak ders nedir?

AÇIKLAMALAR

Kahramanları, bitkiler, cansız varlıklar ve özellikle hayvanlar olan ve ders verme amacı güden öğretici nitelikteki öykülere fabl diyoruz. Fablin sonunda her zaman bir ahlak dersi (kıssadan hisse) vardır. Bu ders kısa, açık ve doğru olmalıdır ve mutlaka hikâyenin doğal bir sonucu gibi görülmelidir. Yukarıda okuduğunuz “Kralın Sarayı” adlı fablin sonunda dalkavuk ve açık sözlü olmama dersi vardır.

Fabl bir çeşit masaldır. Öbür masallardan ayrılan yönü sonunda mutlaka bir ahlak ve ibret dersi bulunmasıdır:”Ne açık sözlü olun/ Ne de dalkavuk maymunca.”

Fabllerin yazılış amaçları nedir?

Fabl, bir ahlak dersi vermek amacıyla yazıldığı için özellikle çocukların eğitim ve öğretiminde sık sık kullanılmaktadır. Ne var ki, Jean Jack Rousseau, bu dersin çocuklarca yanlış yorumlandığını ileriye sürerek, fablin eğitimde kullanılmasına karşı çıkmıştır.

LA FONTAINE'İN MASALLARI

Emile ezber yoluyla hiçbir şey bellemeyecek; hatta fablleri, La Fontaine'in o sade ve sevimli fabl'lerini bile. Masalın, çocukları eğlendirerek aldattığını hiç akla getirmeyerek, fabl'e "çocukların ahlâk dersi" demek için ne kadar kör olmalıdır. Çocuklar, fabl'in yalan bölümündeki çekiciliğe kapılırlar, gerçeği göremezler. Böylece, bir dersi tatlılaştırmak için yapılan şey, onların o dersten yararlanmalarına engel olmaktan başka bir sonuç vermez. Fabl'ler büyük insanların bilgilerini artırabilir fakat çocuklara gerçeği açıkça söylemek gerektir; gerçeğin üstüne bir örtü çekilecek olursa çocuk onu açmak güçlüğüne katlanmaz.

Karga ile Tilki fabl'inde çocuklar karga ile alay ederler, aynı zamanda tilkiyi de çok beğenirler. Onu izleyen Ağustos böceği ile Karınca'da ağustos böceğinin onlar için ibret dersi olacağını sanırsınız, oysa onlar karıncayı seçerler. İçinde aslan bulunan fabl'lerde- aslan gösterişli, parlak bir hayvan olduğu için -çocuk hemen aslan rolünü kabullenir ve bir bölüşmeye başkanlık ettiği zaman- hikâyeden aldığı ders gereğince bölüşülecek şeyin hepsini kendi alır. Fakat Aslan ile Sivrisinek fabl'inde sivrisinek aslanı yere vurduğu vakit iş değişir; çocuk artık aslan değil, sivrisinektir, göğüs göğüse çarpışmaya cesaret edemeyeceği kimseleri iğneleye iğneleye öldürmeyi öğrenir. Zayıf kurt ve semiz köpek fabl'i çocuğa bir ılımlılık dersi vereceği yerde, tersine bir taşkınlık dersi verir."

Jean Jack Rousseau eserinde La Fontaine'e şöyle seslenir: "Sizinle anlaşalım Monsieur de La Fontaine. Ben kendi hesabıma sizi okuyacağımı, seveceğimi ve fabl'lerinizden ders alacağımı vadederim; çünkü ben maksat ve niyeti anlamakta yanılmam; fakat öğrencime gelince, izin veriniz de ben onların bir tekini bile ona belletmeyeyim; meğer ki, bir çocuğun, dörtte birini bile anlamayacağı şeyleri bellemesinde bir yarar olduğunu ve anlayabildikleri de ters bir yola sapmayacağını ve hikâyede anlatılan kişiden ibret alarak kendini düzeltecek yerde aldatanı model edinmeyeceğini ispat edebilirsiniz.

JEAN- JACK – ROUSSEAU / Emile

Didaktik (öğretici) şiir biçimlerine La Fontaine'in katkısı ne şekilde olmuştur?

Özellikle La Fontaine 17. yüzyılda didaktik elemanların yanına dramatik ögeyi de katarak işini eylem içinde gerçekleştirmeye yönelmiştir.

Fabl'lerin yapısı ve tanımlanması üzerine değişik görüşler öne sürülmüşse de fabl, ahlak dersi veren alegorik küçük hikâyedir. Alegori, bir düşünceyi anlatmak için kendisinden söz edilen varlık veya bu tarz anlatım anlamını taşır. Bu yüzden fabl'de görülen kişilerin ve olayların altında gerçek kişiler ve olaylar gizlidir. Bir fabl'i okurken bir yandan yüzeydeki olayı izler, bir yandan da fabl'in derinliğine inip anlamını kavramaya çalışırız. Fabldeki kişiler insan olabileceği gibi, çok defa bu türün kurallarına uyarak hayvanlar, cansızlar, yağmur, bulut vb. doğa olayları da olabilir. Fabl'de bütün tabiat hareketlendirilir, şahıslandırılır.

Fabl’lerde simgesel olarak seçilen kişi ve varlıklar, en belirleyici tarafları ile vurgulanır. Bunların aracılığıyla verilen ders ya başında ya da sonunda ortaya konur fabl’in. Bu saydığımız özellikleri La Fontaine’den seçtiğimiz şu örnekte daha iyi görebiliriz.

GEYİKLE ASMA

Yüksek kocaman bir asmaydı geyiğin yurdu.
 Bu asmanın yaprakları arasındalar,
 Bütün düşmanlarından rahatça korunurdu.
 Köpekleri yanıldı sanıp bir gün avcılar
 Döndüler, bir felaketten kurtulmuştu yine
 Ama o nankörlük etti velinimetine!
 Yemeye başladı yapraklarını asmanın.
 Köpekler bu gürültüyü duyunca
 Yetişip boğazladılar; budala hayvanı
 Son sözü şu oldu: “Hakkımdır benim bu ceza.”
 Avcılar ölümüne yetişmişlerdi ancak;
 Ne ağlamak fayda etmişti; ne de sızlamak
 Bu güzel bir ders olmalı, barındığı yere
 Hiyanetlik nankörlük edenlere

LA FONTAINE / Orhan Veli Kanık

Dünya edebiyatında fabl türünün gelişimi ve önde gelen eserleri nelerdir?

Son iki dize fabl’in vurgulamak istediği dersi göstermektedir. Daha önceki dizelerde ise fabl’in öyküsü vardır.

Dünya edebiyatında ilkçağlardan başlayarak bir ahlak dersi vermeyi amaçlayan fabl türünün ilk temsilcileri Doğuda Beydeba (Kelile ve Dimne), Batıda ise Aisopos (Ezop) Bidpay (Pança Tantra), Hesiodos (İşler ve Günler) ve La Fontaine (1621-1695)’dir. La Fontaine, hem Pança Tantra çevirisinden, hem de Aisoplas’un (Ezop)’un fabl’lerinden yararlanmıştı.

Eski Yunan edebiyatında Hesiodos’un kardeşine öğüt vermek için yazdığı İşler ve Günler adlı kitabında bir hayvan masalını yazıya şöyle geçirmiştir:

ATMACA İLE BÜLBÜL

Atmacanın biri alaca burunlu bülbüle demiş,
 Ama ne zaman demiş, göklerde bulutlar arasında,
 Bülbülü sıkarken yaman pençelerinde,
 Zavallıcık inlerken, keskin tırnaklar gövdesinde,
 Şöyle demiş atmaca bizimkine bütün hışmıyla:
 “– Ne bağıryorsun be, pis ufaklık?
 Senden daha güçlü birinin elindesin.
 Ne kadar güzel türkü söylersen söyle,
 Seni ben götüreceğim seni istediğim yere
 Orada da yiyeceğim seni ktır ktır
 Ya da dilersem, koyuvereceğim seni.
 Kendinden güçlüsüne ayak direyen zırdelidir.
 Acı çeker, kepaze olur boşuna.”
 Böyle demiş rüzgâr kanatlı atmaca,
 Yüce göklerde uçan kuş.

Ama sen Perses, doğruluktan yana ol,
 Aşırılığa kaptırma kendini
 Biz zavallılara iyi gelmez aşırılık,
 Büyükleri bile yıpratır zorbalık,
 Başlarına bela geldi mi, ezilirler altında
 Doğru işlerden yana doğru gidendir güzel yol,
 Hak alt eder zorbalığı önünde sonunda,
 Çeke çeke aklı başına gelir budalanın.

HESEİDOS

(Çevirenler: Sabahattin Eyuboğlu-Azra Erhat)

Kıssadan hisse ne demektir?

Bitkilerin, cansız varlıkların, kimi zaman da insanların karıştığı olayın sonunda ya kahramanlardan biri ya da yazarın kendisi bu öyküden alınması gereken dersi açıklar. Buna eskiden “kıssadan hisse” denilirdi.

Türk edebiyatında fabl örnekleri var mıdır?

Türk edebiyatında fabl niteliği taşıyan öyküler, Hint edebiyatının Arap ve İran edebiyatlarında işlenen örneklerden kaynaklanır. Kelile ve Dimne, Marzubannâme çevirileri bu arada sayılabilir. Ayrıca İranlı Sadi'nin, Bostan, Gülistan; Mevlânâ'nın, Mesnevî gibi öğretici nitelik taşıyan eserlerinde öne sürülen düşünceleri desteklemek için anlatılan öykücükler arasında fabl örneklerine rastlanır. Bu öykücükler genellikle ayrıntıları değiştirilerek sonraki yüzyıllarda da işlenmiştir. Tanzimat Döneminde ise Ahmet Mithat Efendi "Kıssadan Hisse" adını taşıyan öykü kitabında fabl türünü denemiş, Şinasi La Fontaine'den çeviriler yapmıştır. Ancak bütün hayvan masallarını ya da alegorik eserleri fabl türü içinde düşünmek yanlıştır. Öğreticiliğinin, kahramanlarının hayvan oluşunun yanısıra fabl'in bir başka özelliğinin kısıklık, yalın ve açık anlatım olduğu unutulmamalıdır.

Fabl yazarı konuyu serim-düğüm-çözüm tekniğine bağlı kalarak en kısa ve ders çıkarılacak yanını vurgulayacak biçimde okuyuca aktarır. Fabl'de ayrıntı yoktur.

Eski Türk edebiyatında öğretici nitelik taşıyan kıssadan hissenin en yaygın örnekleri Attar'ın Mantıku't Tayr ile 15. yüzyıl şairi Şeyhi'nin yazdığı Harname adlı mesnevisidir. Orhan Veli ve Sabahattin Eyuboğlu'nun La Fontaine çevirileri fabl türünün bizdeki başarılı örnekleridir.

Şeyhi'nin Harname'si nasıl bir eserdir?

Harname'deki kişiler, insan huy ve ihtiraslarını simgeleyen eşek ve öküzlerdir. Hikâye manzumdur ve mizahlı bir dille kaleme alınmıştır. Şeyhi, bu hikâyesiyle vermek istediği "ibret" dersini "Boynuz umdum, kulaktan ayrıldım." diyerek özetlemiştir.

HARNÂME

Bir eşek var idi za'if nizâr
Yük elinden katı şikeste vü zâr

Gâh odunda vü gah suda idi
Dün ü gün kahr ile kısuda idi

Ol kadar çeker idi yükler ağır
Ki teninde tü komamıştı yağır.

Dudağı sarkmış idi düşmüş enek
Yorılır, arkasına konsa sinek

Arkasından alınınca palanı
Sanki it artığıydı kalanı

Bir gün issi eder himayet ana
Yani kim gösterür inayet ana

Aldı palanını vü saldı ota
Otlayarak biraz yürüdi öte

Gördi otlakta yürür öküzler
Odlu gözler, gerlü göğüsler

Sömürüp öyle yirler otlağı
Ki kılın çekicek tamar yağı

Doğranur idi arpa arpa teni
Gözi görünce bir avuç samanı.

Yok mıdır gökte bizüm ılduzumuz
K'olmadı yir yüzinde boynuzumuz

ŞEYHİ / Harnâme

ANLAMA VE YORUMLAMA

1. “Kralın Sarayı” adlı fabl’den çıkarılan derse katılıyor musunuz? Niçin?
2. Rousseau’nun fabl hakkında yazdıkları için ne düşünüyorsunuz?
3. “Geyikle Asma” adlı fabl’de yer alan kahramanların kişilik özelliklerini kısaca yazınız.
4. Atmaca ile Bülbül fabl’inde atmacanın olaylara bakışını kısaca yazınız.
5. Şeyhi’nin Harnâme adlı eserinin önemi nereden kaynaklanmaktadır?